

MUZEUM NARODOWE
ROLNICTWA

I PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO
W SZRENIAWIE

W RYTMIE KROSIEN I KOŁOWROTKÓW

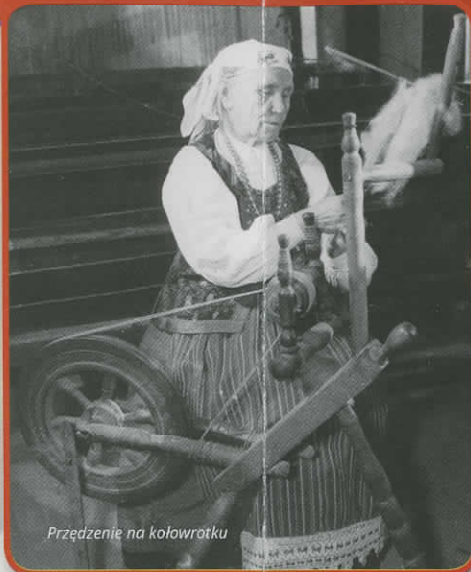

*Podlaska tkanina
dwuosnowowa*

Włókiennictwo to jedna z najstarszych dziedzin produkcyjnej działalności człowieka. O jego długiej historii i powszechności świadczą liczne wykopaliska archeologiczne w postaci trzepaków do lnu, wrzecion, motowideł, fragmentów krosien tkackich, czółenek, przęślic i przęślików. Ryciny przedstawiają scenki rodzajowe związane z tkactwem nawet z okresu starożytnego Egiptu.

Wytwórczość włókiennicza była podstawową gałęzią przemysłu ludowego dawnej wsi. Bardzo długo nie wychodziła poza ramy wiejskiego gospodarstwa domowego, które było zajęciem głównie kobiecym. Wiejskie włókiennictwo opierało się na surowcach rodzimych pochodzenia zwierzęcego (na wełnie owczej – sukienictwo) i roślinnego (len i konopie – płóciennictwo i powroźnictwo). Upowszechniające się w XII i XIII w. krosna poziome spowodowały szybki rozwój tkactwa. Dalszy znaczny rozwój tkactwa nastąpił w XVI wieku. Pojawiły się, a następnie rozpowszechniły kołowrotki. Powstały wyspecjalizowane grupy rzemieślników wiejskich – sukienicy, płóciennicy i powroźnicy. W Wielkopolsce kołowrotek

o napędzie nożnym zaczął się przyjmować w XVII i XVIII w. Wyrobem kołowrotek zajmowali się rzemieślnicy zwani drekslanami lub toczkonami. W pierwszej połowie XIX w. gwałtowny wzrost produkcji przemysłowej zahamował rozwój tkactwa wiejskiego i stopniowo doprowadził do jego upadku. Proces ten na

Przędzenie na kołowrotku

ziemiach polskich przebiegał z różnym nasileniem w różnych odstępach czasowych, a najszybciej, bo już z końcem XIX w., dokonał się w Wielkopolsce. Pod kątem obróbki włókna i tkactwa swoiście „zachowawczymi” regionami etnograficznymi jeszcze w latach 90. XX w. były Kurpie, Suwalszczyzna, Podlasie, Lubelszczyzna, z terenów Polski centralnej – okolice Skierniewic i Sieradza, zaś na południu kraju – okolice Nowego Sącza. Dziś jedynie w muzealnych salach można spotkać sprzęt używany niegdyś w tym celu przez nasze babki.

SUKIENICTWO

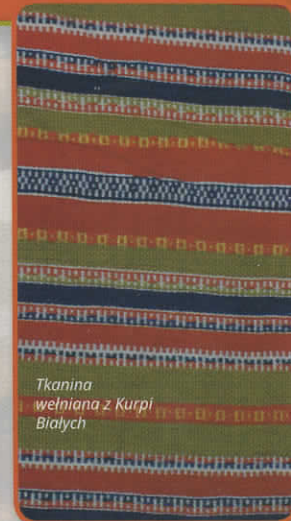
W tradycyjnych gospodarstwach chłopskich hodowano świniarki – prymitywną, długowłnistą rasę owiec. Owce merynoskie, zwane początkowo pańskimi, sprowadzone zostały do Polski około 1786 r. Rozpowszechniły się bardzo szybko w owczarniach wielkich właścicieli ziemskich. Surową wełnę uzyskiwano poprzez dwukrotne strzyżenie owiec w ciągu roku (kwiecień – maj oraz październik – listopad). Owce strzyżono specjalnymi nożycami. Następnie wełnę prano lub gręplowano, czyli rozczesywano. Dalsza obróbka surowca odbywała się już na sprzędzie wspólnym dla obróbki i lnu, i wełny.

PŁÓCIENNICTWO

Obróbka wstępna lnu i konopi była skomplikowana i długotrwała. Wykonywano ją na wolnym powietrzu w okresie wczesnojesiennym. Wykorzystywano w tym celu zróżnicowany i specyficzny dla tych czynności sprzęt. Wstępna obróbka polegała kolejno na: oddzieleniu główek nasiennych od słomy, wyroszeniu

(lub wymoczeniu) i osuszeniu słomy lnianej, wymiędleniu słomy za pomocą międlic lub cierlic, wytrzępaniu resztki połamanej słomy (paździerzy) i wielokrotnym jej wyczesaniu specjalnymi czesadłami.

Dalszej obróbce włókno podlegało już w pomieszczeniach zamkniętych, na sprzędzie do wyrobu kolejno przędzy, a potem tkaniny, czyli płótna.

Tkanina wełniana z Kurpi Białych

KRĘĆ SIĘ KRĘĆ, WRZECIONO...

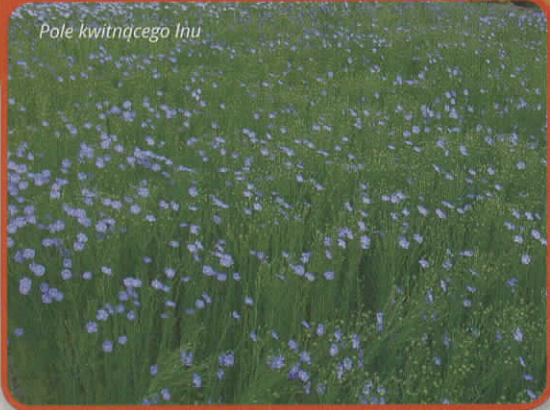
Produkcja przędzy odbywała się początkowo na dosyć prostych narzędziach – wrzecionie i przęślicy. Dużym ułatwieniem w przędzeniu okazał się kołowrotek, który pojawił się w Polsce w XVI wieku. Uprzędzoną na nim nić kolejno: nawijano i porządkowano na motowidle; prano w wodzie z dodatkiem ługu, sody, a w późniejszych czasach mydła; nawijano na szpule urządzenia zwanego szpularzem albo sukadłem. Szpule z nicią w dalszej kolejności nakładano w czółenka (w przypadku wątku tkaniny) albo na grotownicę (w przypadku osnowy tkaniny). Dopiero na snowadle motano (nawijano) osnowę potrzebną do warsztatu tkackiego, zwanego inaczej krosnami tkackimi. Założenie osnowy na krosna tkackie było trudne i cza-

Czółenka do przetykania wątku

Łowicki bieżnik wełniany

Pole kwitnącego lnu

Len wysuszony

sochłonne. Czynność ta, najważniejsza ze wszystkich czynności tkackich, wymagała udziału kilku osób. Następnie przystępowano do tkania płótna.

Polską tkaninę ludową charakteryzowała różnorodność techniki wykonania, ornamentu oraz barwy. Do najprostszych technik tkania zalicza się splot płócienny, pokrewny mu splot rypsu płóciennego oraz splot rządkowy. Ornament stanowią pasy, krata i haft przetykany. Najpopularniejsze w większości kraju są pasiaki. Początkowo kolorystycznie skromne (2-3 kolory), w niektórych regionach były kolorystycznie

bardzo wzbogacone (np. pasiaki łowickie). Na Podlasiu i Białostocczyźnie wyrabiane są do dziś tkaniny dwuosnowowe, złożone z dwóch warstw o zgeometryzowanym wzornictwie.

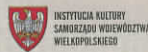
Opracowała:

Hanka Wawruch

Zdjęcia:

Hanka Wawruch,
Anna Grześkowiak-Przywecka
Ekspozyty i fotografie
archiwalne ze zbiorów własnych
MNRiPR S w Szreniawie

*Kołowrotek,
Horodyszcze, pow.
białski, woj. lubelskie,
lata 1930.*

Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie
ul. Dworcowa 5, 62-052 Komorniki, tel.: 0-61 81 07 629, fax: 0-61 81 07 642

Tkanie na krośnię

